

Crenguța Vișinescu,

Statui de daci în marile muzee ale lumii

Interviu cu dr Leonard Velcescu

Apărut în revista ROMÂNIA VĂZUTĂ DE SUS (VIEW OVER THE TOP) ianuarie-martie 2011. Recent apărută la Editura franceză Les Presses Littéraires și în curând distribuită în toate colțurile lumii, cartea dumneavoastră, Dacii în sculptura romană. Studiu de iconografie antică, este o extensie a tezei de doctorat susținută la Sorbona și École Pratique des Hautes Études. Când a apărut ideea acestui proiect inedit și în ce a constat munca de catalogare și identificare a sculpturilor antice înfățișând daci? Studiul meu a apărut în anul 2008, în limba română, Dacii în sculptura romană. Studiu de iconografie antică, iar în anul 2010 a apărut și în limba franceză cu titlul, Les Daces dans la sculpture romaine. Étude d'iconographie antique, la același editor francez, Éditions Les Presses Littéraires. Acest proiect de a studia statuile monumentale de Daci a început să se contureze încă din primii ani de studenție la Sorbona. În bibliografia pentru examene, într-una din cărți, am dat peste statuile de Daci păstrate la Muzeul Luvru. Văzând aceste sculpturi am rămas uimit, a fost ca o revelație, ca o aducere aminte a ceva important din trecut, ca o trezire dintr-o ignoranță care nu era voită, neștiind însă că voi începe o muncă dificilă de cercetare și chiar de pionierat, am putea spune. Știam câte ceva despre aceste reprezentări monumentale de Daci, dar nu bănuiam că sunt atât de numeroase și nu știam la acea dată pentru ce anume au fost realizate, în ce context, importanța culturală și valoarea lor iconografică. Prin urmare, am început să identific aceste statui și să le analizez. Progresiv, a început să se contureze subiectul major pentru teza mea de doctorat. În ce constă viziunea absolut originală și singulară a acestei lucrări? Acest studiu a permis, pentru prima oară, să fie făcute cunoscute și puse în valoare aceste reprezentări statuare de Daci, analizându-se asemănarea lor cu locuitorii anumitor regiuni din România de azi, ce sunt descendenții direcți ai Dacilor. Folosesc denumirea de Dac, Daci, pentru aceste reprezentări sculpturale, pentru că în literatura de specialitate sunt menționate astfel. Să nu uităm, însă, că Dacii, Geții, Carpii, chiar și Frigienii care au fondat colonii în Asia Mică, reprezintă, de fapt, același popor, aceeași mare familie pomenită de Herodot (Istoriei, V, 3), numeroasa familie a Tracilor. De unde provin aceste sculpturi de daci? Majoritatea acestor sculpturi

provin din Forul lui Traian, la Roma. O mare parte din aceste statui ce îi reprezintă pe Daci au fost realizate în urma războaielor dintre Romani și Daci (între 101-106 d.Hr.), pentru a fi plasate în Forul lui Traian (Roma), într-un spațiu arhitectural bine definit : pentru fațada clădirii "Basilica Ulpia", pentru porticurile pieței acestui For, pentru intrarea monumentală, pentru "Porticus Purpuretica", ansamblu arhitectural neidentificat încă. Toate aceste opere sculpturale sunt păstrate în numeroase muzee din întreaga lume. Pentru a-i înfățișa pe Daci, artiștii romani nu au folosit o imagine stereotipă, cum se obișnuia, de pildă, pentru divinități, ci au folosit modele reale. Stilul este de o modernitate extraordinară, temelie a tuturor reprezentărilor, ce ulterior au servit drept inspirație artiștilor din perioada Renașterii, Barocului, etc. Ce a reprezentat acest moment din iconografia antică în istoria sculpturii mondiale ? Marea calitate sculpturală și iconografică caracterizează aceste opere, aceste reprezentări de Daci ; figurile Dacilor pot fi considerate ca fiind adevărate portrete (prezintă afinități evidente cu modelul sculptat) ce particularizează fiecare personaj de Dac reprezentat în arta romană. De asemenea, remarcăm fizionomia lor aparte, naturală și demnă. Marea majoritate a acestor sculpturi au fost realizate de artiști oficiali romani, în momentul când arta romană se afla la apogeu : calitatea reprezentării figurii umane atinsese cel mai înalt grad artistic. Studiată cu multă atenție, toată această bogată și diversă iconografie de Daci, reprezentată în sculptura romană, atât pe metopele Columnei lui Traian, precum și în arta statuară, dezvăluie mai multe detalii importante : trăsăturile figurilor tuturor Dacilor (bărbați, femei și copii) au fost realizate cu un mare profesionalism artistic de către artiștii romani. Fiecare personaj a fost redat individualizat, fiecare figură a fost restituită cât mai fidel posibil. Toate trăsăturile ce caracterizează chipul fiecărui Dac au fost transpuse în mod minuțios în piatră și se poate vorbi aici despre adevărate portrete, sculptate după modele reale. Desigur, aceste figuri de Daci nu sunt „fotografii”, dar se poate afirma că avem de-a face aici cu portrete sculptate în piatră care prezintă afinități cu trăsăturile fiecărui Dac redat și, cum am spus mai înainte, toată această iconografie este de o înaltă calitate artistică și iconografică, fiind de o mare importanță pentru istoria artei antice. Compozițiile Columnei lui Traian, Marea Friză a lui Traian, statuile de Daci, au servit ca „model” de studiu pentru operele artistice ale marilor artiști ai Renașterii și Barocului, precum și curentelor artistice ce au urmat. La începutul secolului al XVI-lea, printre primii

artiști ai Renașterii italiene, care au studiat Columna lui Traian, a fost pictorul Jacopo da Bologna, care încă înainte de anul 1506, arăta un mare interes pentru basoreliefurile ei. Acest monument al Antichității a avut o importantă influență asupra celor mai mari artiști ai Renașterii, asupra frescelor lui Raffaello Sanzio, vestitele stanze și ale elevului său Giulio Romano (1499(?)-1546) de la Vatican. Se cunoaște că însuși Michelangelo admirase compozițiile Columnei lui Traian, în fața căroră ar fi exclamat : „Nu există decât o singură Columnă Traiană !”. Ceva mai târziu, stilul în care au fost sculptate basoreliefurile Columnei de către artiștii antici va influența puternicele compoziții ale lui Caravaggio. Marile creații ale Renașterii fiind din ce în ce mai mult sub „influența” artei Columnei, basoreliefurile ei și statuile de Daci au trezit un interes din ce în ce mai mare și studii de mare anvergură au fost începute, precum și mulaje au fost realizate după aceste opere. În muzeele lumii există un număr mare de statui, busturi și capete reprezentând Daci. Când a fost făcută o primă inventariere a acestor opere de artă ? În muzeele din lumea întreagă există un număr însemnat de sculpturi ce îi reprezintă pe Daci (și familia Tracilor). Multe dintre ele încă nu au fost descoperite și publicate. O inventariere destul de sumară a fost prezentată de I. I. Russu în lucrarea sa, *Daco-Geții în Imperiul Roman (în afara provinciei Dacia Traiană)*, București, 1980, iar o altă lucrare, de altfel lacunară, cunoscută în momentul de față, aparține Juttei Pinkerneil, *Studien zu den Trajanischen Dakerdarstellungen* (Freiburg, 1983) - din nefericire fără ilustrații. Un inventar care să cuprindă aproape majoritatea statuiilor cunoscute de Daci se impunea. Teza mea de doctorat prezintă statuile cele mai reprezentative din totalul celor pe care le-am putut inventaria. Statuile nu fuseseră studiate în mod științific. Care sunt dimensiunile acestor statui ? Descoperirile arheologice au evidențiat că pentru acest complex arhitectural al Forului lui Traian au fost realizate două serii de statui de Daci, ce aveau un loc bine stabilit în perimetrul acestui For, ca false cariatide, fiind situate la nivelul aticelor porticurilor curții interioare a Forului lui Traian, deasupra fiecărei coloane de susținere a galeriilor acestor porticuri și la nivelul fațadei exterioare (partea sudică) de la "Basilica Ulpia". Aveau dimensiunile de 2,68 m (pentru cele de la nivelul porticurilor, pomenite mai sus) și de 3,084 m (pentru fațada părții de sud a clădirii "Basilica Ulpia"). Numărul acestor statui monumentale de Daci ce au făcut parte din Forul lui Traian poate fi estimat la o sută : aproximativ 18 statui la nivelul fațadei sudice

a clădirii "Basilica Ulpia" ; aticul porticului nord-est (fațada interioară) : 25 statui de Daci + încă 2 statui la colțuri, egal 27 ; galeria tripartită sud-est (fațada interioară) : 20 de statui la nivelul aticului spre curtea interioară ; aticul porticului sud-vest (fațada interioară) : 25 statui de Daci + încă 2 statui la colțuri, egal 27 de statui. Statui de Daci au mai fost făcute pentru acest For : pentru intrarea monumentală, pentru "Porticus Purpuretica", situat tot în acest For, statui de Daci realizate în porfir roșu-vișiniu și marmură albă, ce se află azi păstrate la Muzeul Luvru, în Giardino di Boboli (Florența) și la muzeul Laboratorio delle pietre dure (Florența) .Niciun alt popor subjugat de Roma nu a beneficiat de atât de multă atenție din partea artiștilor plastici. De ce învingșii au figuri de învingători și decorează cele mai importante monumente romane ?Se poate afirma că, mai mult decât Galii, Germanii, Parții sau alți „Barbari”, Dacii au avut un loc privilegiat în arta romană și în inima Romei (în Forul lui Traian). Poporul dac a fost, putem spune, glorificat într-o manieră fără precedent de către Romani, în așa fel încât se dă impresia unei „simpatii” sau unei „admirații” cu totul aparte vizavi de acest popor. În Forul lui Traian a fost realizat un adevărat program iconografic.De ce Romanii au executat acest program iconografic imens dedicat poporului dac ?Ar putea fi vorba despre un nobil „omagiu” adus de către Romani celui mai puternic adversar al lor. Mai multe argumente au fost invocate pentru susținerea acestei afirmații : respectul, chiar admirația, resimțite de Traian pentru războinicii daci, fapt atestat și de numărul important de soldați auxiliari daci în armata romană, precum și aurul Dacilor, luat ca pradă de război, aur care a contribuit, în mod esențial, la redresarea economică a Imperiului roman. Se poate deci considera că împăratul Traian a dedicat acest monument important (Forul) de asemenea și Dacilor. Dacii au pierdut o parte din țara lor, au pierdut o cantitate însemnată din aurul și agoniseala lor, luate de Romani ca pradă de razboi dar, cu toate acestea, imaginea și prestigiul lor au rămas intacte. Poporul dac a fost onorat prin a fi reprezentat în arta sculpturală romană, imaginea demnă a Dacilor a fost plasată în locul cel mai prestigios al lumii romane, în inima Romei, în Forul lui Traian ; și această imagine nobilă a poporului dac, aceste reprezentări sculpturale de Daci (o bună parte din ele) au reușit să învingă factorul distrugător al Timpului și să ajungă până în zilele noastre ; fapt foarte important și de mare valoare pentru istoria reprezentărilor antice ale Dacilor în arta romană și a culturii României.Care este "portretul-robot" al Dacului ?Romanii

au dorit să-i prezinte pe Daci sub aspectul lor natural, demn, adevărat, luptând până la capăt, hotărâți în acțiunile lor, uneori chiar contraatacându-i pe Romani. Romanii nu au căutat să altereze, să denigreze, imaginea „nobilă” a Dacilor și a poporului dac. Este destul de surprinzător acest lucru. Romanii, ca învingători, ar fi putut să reprezinte toată această iconografie a „Barbarilor” realizată de artiștii lor, cum ar fi vrut ei, urmând linia clasică, obișnuită, ce caracteriza imperiile, de a reprezenta sub formă de propagandă militară și politică pe învinșii lor, adică într-o lumină defavorabilă și se mai poate adăuga că, după cum se știe, atitudinea Romanilor vizavi de „Barbari”, în general, nu era deloc una pozitivă ; dar, surprinzător, nu a fost să fie așa !Care este următorul dumneavoastră proiect de cercetare ?Sper ca proiectele mele culturale pentru România să se realizeze într-un viitor apropiat și anume : doresc să înființez un domeniu de cercetare în iconografie antică, în România, domeniu ce nu prea există și nu prea este dezvoltat și cercetat ; și un alt proiect gândit cu ani în urmă, este acela de a fonda în cadrul muzeal o secție cu mulaje după statuile monumentale antice de Daci, ce se găsesc expuse în cele mai mari muzee din lume. Cu ani în urmă, am contactat, la Muzeul Luvru, atelierul de mulaje al acestui prestigios muzeu, pentru a le cere un deviz cu costul de realizare a mulajelor după cele trei statui de Daci, ce se află în acest muzeu. La fel va trebui făcut în toate Muzeele din lume, în care se găsesc aceste prețioase sculpturi. Ar fi foarte important acest viitor muzeu al mulajelor după statuile de Daci. Va fi unic atât în România cât și în lume.A